

РОЗВИТОК ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Вихор Микола Васильович

Доцент, кандидат економічних наук

Білоцерківський національний аграрний університет

Доцент кафедри менеджменту

Проблематика аграрного розвитку та розвитку сільських територій перебуває у центрі уваги як науковців так і органів державної влади протягом всіх років незалежності України. Лише за останні роки прийнято чи підготовлено до прийняття ряд офіційних документів, у яких зазначена проблема визначалась центральною або однією із центральних [1, 2]. Так у Концепції розвитку сільських територій від 2015 року зазначалося, що «аграрні перетворення, які відбулися в Україні за останні роки, дали змогу збільшити валове виробництво сільськогосподарської продукції. Проте це не сприяло соціально-економічному розвитку сільських територій та підвищенню рівня життя сільського населення, тому існує потреба в комплексному підході до розв'язання проблем розвитку сільських територій, в основу якого закладаються принципи сталого розвитку» [1].

У проекті Концепції сільського розвитку до 2030 року підкреслено, що «ключовою складовою у розбудові аграрної сфери країни є комплексний розвиток сільських територій, спрямований на стабільне забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва, поліпшення умов праці та проживання населення, збереження природного середовища» [2].

Одним із перспективних інструментів розвитку сільських територій України, як зазначено у, Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, є сприяння розвитку туристичної інфраструктури на сільських територіях [3].

Мова йде, у першу чергу про зелений туризм, який для нашої країни є відносно новим напрямком сільського бізнесу, що з'явився на початку 90-х

років минулого століття у Західній Україні, під впливом досвіду Угорщини, а пізніше розповсюдився і на інші регіони. При цьому ми погоджуємося із думкою В. Бирковича, який визначав зелений туризм як специфічну форму відпочинку у приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості, а також культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону [4, с. 139]. Таким чином, мова йде про те, що для жителів сільської місцевості зелений туризм є одним із способів реалізації власної підприємницької ініціативи, який, до того ж, не вимагає значних початкових інвестицій, оскільки може функціонувати на наявних ресурсах. Крім того, це є ефективний спосіб реалізації концепції сталого розвитку у сільській місцевості, оскільки досягається певний баланс в економічному, екологічному та соціальному розвитку територій.

Основними передумовами розвитку сільського зеленого туризму, на думку Горшкової Л. О., є наступні:

- наявність ресурсів сільського «зеленого» туризму (довкілля, ландшафт, архітектурна спадщина, культурна спадщина, релігійні обряди та традиції, місцеве населення, економічна діяльність, інфраструктура та послуги);

- сільський «зелений» туризм має розвиватися у суто сільському оточенні, який відзначається особливим способом використання простору та соціальним життям: низькою демографічною наповненістю та щільністю забудови, домінуванням природних та сільських ландшафтів, економічною активністю (сільське господарство, лісництво та тваринництво); спосіб життя характеризується відчуттям належності індивіда до громади, сільської культури та особливим ставленням до довкілля;

- наявність місцевих мешканців, які планують займатися малим бізнесом у селі. Сільський туристичний бізнес відрізняється від традиційного комерційного туризму: сільські садиби та пансіонати зазвичай маленькі, сімейні, мають мало кімнат і не потребують великих інвестицій;

- зв'язок із місцевим населенням – використання потенціалу людських та природних ресурсів у даному регіоні. Місцеві жителі краще знають власні цінності, наявні ресурси та потреби. Вони повинні мати можливість контролювати розвиток власного туристичного продукту;

- використання та збереження місцевих особливостей. Концепція сільського «зеленого» туристичного продукту має бути тісно пов'язана з особливостями місцевості, включаючи її імідж, сприйняття ландшафту та способу життя. Вона має виділяти переваги території і підкреслювати їх із метою поліпшення іміджу місцевості [5, с. 116].

Важливо, що сільський туризм передбачає не лише його класичну форму, а і може поєднуватися з іншими видами туристичної діяльності такими як спортивний, лікувальний, агротуризм, гастрономічний, пляжний, екстремальний, природний та інше. Таке поєднання характерне для багатьох країн світу, зокрема для країн ЄС (табл. 1).

Таблиця 1

Особливості організації сільського зеленого туризму у країнах ЄС

Країна	Особливості організації
Італія	Агротуристичний бізнес тісно пов'язаний із курортним. Міжнародна спеціалізація – гастрономічний і дегустаційний бізнес.
Австрія	Зайнятість гостей – збирання трав, приготування молокопродуктів, вигін худоби, активний гірський та екологічний туризм.
Фінляндія	Будиночки без господарів, розміщені на берегах заповідних озер і річок
Румунія	Діє Національна асоціація сільського і культурного туризму. Спеціалізація – етнографічний і гастрономічний туризм.
Угорщина	Податкові пільги. Міжнародна спеціалізація – кінний туризм.
Польща	Відсутність тісного зв'язку з традиціями країни. Лише ночівля та харчування.
Франція	Приморські агросадиби, кінні ферми, винні агросадиби, гірськолижні шале, агрокотеджі, замки, рибальські будинки.
Іспанія	Сільські готелі на Канарських і Балеарських островах, а також у переобладнаних монастирях та історичних замках.
Данія	Діє Національна асоціація агротуризму. Спеціалізація – велосипедний туризм.
Ісландія	Категоризація номерів на три категорії, категоризація гостьових будинків , (A, B, C, D, T, F, G).
Німеччина	Більшість туристів приїздить для участі у міжнародних ярмарках і торгових шоу.
Велика Британія	Доступні ціни, спеціальні знижки для дітей, друкуються рекламно-інформаційні каталоги СТЗ.

Джерело: [6, с. 25].

Таким чином, міжнародний досвід свідчить, що розвиток сільського зеленого туризму у формі малого сімейного готельного бізнесу є складовою національних соціально-економічних програм що мають на меті переведення частини сільського населення зі сфери аграрного виробництва, де спостерігається скорочення робочих місць, у сферу послуг. Це може дати новий імпульс для сільського розвитку через формування нового сектора місцевої економіки, призупинення деградації сільських регіонів та відтік із них населення, збереження та відновлення культурної спадщини і національної самобутності.

Найбільш поширеними видами сільського зеленого туризму в Україні, які виділяють науковці, є сільський туризм, агротуризм, екологічний туризм, агроекотуризм. Сільський туризм розглядається як відпочинковий різновид туризму, що відбувається в сільських садибах, де власник господарства надає послуги з розміщення та харчування; основна мета цього виду туризму пасивний відпочинок і вивчення побуту селян [7, с. 155].

Під агротуризмом науковці і практики розуміють пізнавальний та відпочинковий вид туризму, що має на меті використання підсобних селянських чи фермерських господарств або земель сільськогосподарських підприємств, які тимчасово не використовуються в аграрній сфері. Це явище містке, що включає ланцюжок «турист-господар- селянське господарство-село-природне середовище» [8, с. 103].

Екологічний туризм (екотуризм) розглядається як форма подорожі, сприятлива для навколишнього середовища. Вона відбувається на територіях, що мають природничу цінність (національні та ландшафтні парки). Цей вид туризму спрямований на охорону природного й культурного середовища регіонів, які відвідуються туристами. Він передбачає, що учасники цих подорожей – люди з високою екологічною свідомістю [5, с. 117]. Називають такі форми екотуризму, як активний екотуризм (піший, велосипедний, водний, кінний, рибальство), фауністичні та флористичні поїздки (орнітологічні поїздки, полювання, тематичні поїздки), культурологічні й етнографічні

поїздки.

Агроекотуризм є відпочинком у селянській родині, яка займається сільським господарством органічними (біологічними) методами (у господарствах, які мають відповідні сертифікати чи перебувають у процесі екологічного перепрофілювання) [9, с. 147].

У той же час науковці, які досліджують процеси розвитку сільського зеленого туризму в Україні, вказують на проблеми і труднощі з якими зустрічаються підприємці, що працюють у цій сфері. Зокрема, А. Ю. Стенковська та О. М. Євдокімова виділяють такі із них як:

- відсутність належного правового забезпечення розвитку сільського зеленого туризму;

- відсутність механізму раціонального та екологічно збалансованого використання природного та історично-культурного потенціалу для потреб туризму;

- низький рівень інфраструктури та комунікацій;

- неефективне державне регулювання сільського зеленого туризму та політико-економічна нестабільність;

- наявність тіньової сфери діяльності;

- неефективне податкове регулювання;

- неналежна освітня та організаційна підготовка сільських господарів;

- відсутність маркетингової та рекламної стратегії;

- низька привабливість іміджу України в очах іноземців [10, с. 42].

До цього переліку слід додати проблеми, викликані прямою військовою агресією Російської Федерації проти України, зокрема фізичне руйнування багатьох сільських населених пунктів, руйнування багатьох культурних та природно-екологічних пам'яток, висока засміченість значної частини території України вибуховими речовинами.

Але, не зважаючи на зазначені проблеми сільський зелений туризм в Україні, особливо у повоєнний період, є перспективним напрямком підприємницької діяльності сільського населення і при належній підтримці з

боку держави та органів місцевого самоврядування, може внести вагомий вклад у розвиток сільських територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція розвитку сільських територій. Схвалена розпорядженням КМУ від 23 вересня 2015 р. № 995-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>.

2. «Про схвалення Концепції сільського розвитку до 2030 року». Проект розпорядження КМУ від 25.11.2020 року. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a707d9ff-0c4b-4b8b-8d843f9a994ee729&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkrainiproSkhvalenniaKontseptsiiSil'skogoRozvitkuDo2030-Roku->

3. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Затверджена Постановою КМУ №695 від 5. 08. 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

4. Биркович В. І. Сільський «зелений» туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України. Стратегічні пріоритети. 2008. № 1(6). С. 138–143.

5. Горшкова Л. О. Розвиток зеленого туризму як складової частини туристичного комплексу. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління: т. 31 (70). № 1, 2020. С. 115-120.

6. Коркуна О. І., Цільник О. Я., Бордун О. В. Розвиток зеленого туризму в умовах формування об'єднаних територіальних громад. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. праць. 2019. Вип. 1(135). С. 24-28.

7. Горішевський П.В., Васильєв В.П., Зінько Ю.В. Сільський «зелений» туризм: організація гостинності на селі : підручник. Івано-Франківськ : Місто Н, 2003. 158 с.

8. Костиця М. М. Сільський туризм: теорія, методологія, практика (етноісторичний туристичний кластер «Древлянська земля») : монографія / за ред. Є. І. Ходаківського. Житомир : ЖДТУ, 2006. 196 с.

9. Тищенко С. В. Сільський «зелений» туризм в контексті розвитку нетрадиційної форми господарювання. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки». 2018. № 8. С. 293–301.

10. Стренковська А. Ю., Євдокімова О. М. Проблеми та перспективи розвитку зеленого туризму в Україні. Причорноморські економічні студії: вип. 38-2. 2019. С. 41-44.